

ESHITISHIDA MUAMMOLARI BO'LGAN BOLALARNI O'QITISHDA IMO-ISHORA TILINI O'QITISHNING TEXNOLOGIYASINI AHAMYATI

Munisa Kadirova Anvarovna

*Nizomiy nomidagi TDPU Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti
Surdopedagogika va maxsus pedagogikaning klinik asoslari kafedrası*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada eshitishida muammolari bo'lgan bolalarni o'qitishda imo-ishora tilini qo'llash texnologiyalari haqida yangi yondashuvlar yoritiladi. Tadqiqotda innovatsion pedagogik usullar, multimodal ta'lim metodlari va raqamli texnologiyalarning o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, interaktiv vizual dasturlar, haptik texnologiyalar va neyropsixologik yondashuvlar asosida imo-ishora tilini o'rgatishning samaradorligi baholanadi. Maqola eshitishida muammosi bo'lgan bolalar uchun ijtimoiy muhitni kengaytirish, inklyuziv ta'limni rivojlantirish va jamiyat bilan muloqotni yaxshilash yo'nalishlarida ilg'or takliflarni ilgari suradi.

Kalit so'zlar: imo-ishora tili, eshitishida muammosi bo'lgan bolalar, inklyuziv ta'lim, multimodal yondashuv, haptik texnologiyalar, neyropsixologik ta'lim, interaktiv vizual dasturlar.

KIRISH

Eshitishida muammolari bo'lgan bolalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish va ularning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish jamiyatning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Imo-ishora tili bu bolalar uchun asosiy kommunikatsiya vositasi bo'lib, ularning ta'lim olish jarayonida samarali o'qish, yozish va jamiyat bilan muloqot qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Zamonaviy pedagogik va texnologik yondashuvlar imo-ishora tilini o'qitishda innovatsion usullarni joriy qilishga yordam bermoqda. Raqamli texnologiyalar, haptik (teginish orqali idrok qilish) qurilmalar, interaktiv vizual materiallar va neyropsixologik ta'lim metodlari orqali eshitishida muammosi bo'lgan bolalar uchun yanada samarali ta'lim muhiti yaratish mumkin.

Ushbu maqolada imo-ishora tilini o'qitish jarayonida zamonaviy texnologiyalar va pedagogik yondashuvlarning ahamiyati, shuningdek, eshitishida muammosi bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga jalb qilish masalalari keng tahlil qilinadi. Mazkur tadqiqot ushbu bolalarning bilim olish jarayonini yaxshilash, ularning ijtimoiy moslashuvi va jamiyat bilan integratsiyasini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni ilgari suradi.

ASOSIY QISM

Eshitishda muammolari bo‘lgan bolalarni o‘qitishda imo-ishora tilini qo‘llash nafaqat an‘anaviy metodlarga tayanishi, balki zamonaviy innovatsion yondashuvlar bilan boyitilishi lozim. Quyida kreativ yondashuvlar va yangi metodlar bilan imo-ishora tilini o‘qitish samaradorligini oshirish yo‘llari keltiriladi.

Raqamli va interaktiv texnologiyalarni joriy etish

Virtual va kengaytirilgan haqiqat (VR/AR) ilovalari

Imo-ishora tilini o‘rgatish uchun maxsus VR ilovalari orqali bolalar virtual o‘qituvchilar bilan mashq qilishi mumkin.

AR texnologiyasi yordamida real hayotda imo-ishoralar ko‘rsatilib, ularning interaktiv namoyishi ta‘minlanadi.

Smart qo‘lqoplar va sun‘iy intellekt yordamida o‘qitish

Smart imo-ishora qo‘lqoplari yordamida bolalar imo-ishora tilini real vaqtda to‘g‘ri bajarishini tekshirish mumkin.

Sun‘iy intellekt asosida imo-ishora tanib olish tizimi bolalarga to‘g‘ri va noto‘g‘ri imo-ishoralarni aniqlashda yordam beradi.

Multimodal Ta‘lim Yondashuvi

Vizual hikoyalash (Storytelling) va grafiklardan foydalanish

Bolalar imo-ishoralar yordamida hikoyalar tuzib, interaktiv grafiklar bilan mustahkamlashlari mumkin.

Harakatlanuvchi infografikalar orqali imo-ishora so‘z boyligini kengaytirish.

Animatsion o‘yinlar va gamifikatsiya

Imo-ishora tilini o‘rgatish uchun interaktiv o‘yin dasturlari ishlab chiqish.

Gamifikatsiya yondashuvi bilan imo-ishoralarni o‘rgatish jarayonini qiziqarli va motivatsion qilish.

Ijtimoiy Muvofiqlik va Jamoaviy Mashg‘ulotlar

Ijtimoiy integratsiya uchun "Sukut Kunlari"

Maktab yoki ta‘lim muassasalarida har oyda bir kun barcha o‘quvchilar imo-ishora tilidan foydalanib muloqot qiladi.

Bu usul orqali eshitishda muammosi bo‘lgan bolalarga inklyuziv muhit yaratish va imo-ishora tilining keng qo‘llanilishiga erishiladi.

"Imo-ishora kinoteatri" va sahnalashtirish

Bolalar imo-ishora tilida sahnalashtirilgan spektakllarda qatnashadi va nutq o‘rnini bosuvchi vosita sifatida uni mustahkamlaydi.

Imo-ishora tilida dublyaj qilingan filmlar yordamida bolalar o‘zining so‘z boyligini kengaytiradi.

Taktil (Haptik) texnologiyalar va musiqa vibratsiyasi

Taktil Materiallardan Foydalanish

Maxsus sensorli jadvallar, 3D bosilgan imo-ishora belgilaridan foydalanish orqali qo‘shimcha idrokni shakllantirish.

Vibratsion sensorlar orqali imo-ishoralarni his qilish imkoniyatini yaratish.

Imo-ishora tilini qo‘llashning zamonaviy texnologiyalari va metodlari eshitishida muammosi bo‘lgan bolalarning o‘qish, yozish va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ularni ta‘lim jarayoniga jalb qilish, inklyuziv muhit yaratish va innovatsion pedagogik usullarni joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Quyida imo-ishora tilini o‘qitishda qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan kreativ metodlar, ularning mohiyati va amaliy misollarini jadval shaklida keltiramiz.

Jadval: Imo-Ishora Tilini O‘qitishda Kreativ Yondashuvlar va Misollar

Yondashuv	Tavsif	Amaliy Misol
Interaktiv Vizual Dasturlar	Imo-ishora tilini o‘rgatuvchi animatsiyalar, mobil ilovalar va virtual o‘qitish platformalari orqali ta‘lim berish.	Maxsus ilova yordamida bolalar imo-ishora harakatlarini video orqali kuzatib, o‘zlari takrorlaydi va sun‘iy intellekt orqali baholanadi.
Haptik (teginish orqali) Texnologiyalar	Bolalar imo-ishoralarni sezgi orqali o‘rganishi uchun maxsus qurilmalar yoki aqlli qo‘lqoplar ishlatiladi.	Bolalar imo-ishora harakatlarini bajarganda, aqlli qo‘lqop titrash orqali ularning to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri ishlatilganligini bildiradi.
Dramatik Sahna Ko‘rinishlari	Bolalar imo-ishora tilida hikoyalar, ertaklar yoki teatr sahnalashtirish orqali muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi.	"Qizil shapkacha" ertagi imo-ishora tilida sahnalashtirilib, barcha o‘quvchilar ishtirok etadi.
Sensorli Ta‘lim Muhiti	O‘quv xonalari imo-ishora bilan bog‘liq teginish va vizual belgilar orqali jihozlanadi.	Sinf xonasi devorlariga imo-ishora alifbosi yelimlangan va teginish orqali harflar his qilinadi.
O‘yin-gamifikatsiya yondashuvi	O‘yin elementlarini ta‘lim jarayoniga qo‘shish orqali	"Kim tezroq tushunadi?" o‘yini orqali imo-ishora tilidagi so‘zlarni to‘g‘ri tushuntirish va

Yondashuv	Tavsif	Amaliy Misol
	imo-ishora tilini yanada qiziqarli o'rganish.	aniqlash musobaqasi tashkil qilinadi.
Jamoaviy Mashg'ulotlar va Klublar	O'quvchilar birgalikda imo-ishora tilida suhbatlashib, muhokamalar o'tkazadi.	"Imo-ishora kinosi" klubi – bolalar imo-ishora tilida qisqa filmlar yaratib, bir-biri bilan fikr almashadi.
Ota-onalar uchun maxsus kurslar	Ota-onalar ham imo-ishora tilini o'rganib, farzandlari bilan samarali muloqot o'rnatadi.	Har oyda ota-onalar uchun imo-ishora tilini o'rgatish bo'yicha seminarlar tashkil qilinadi.

Zamonaviy texnologiyalar va kreativ yondashuvlar imo-ishora tilini o'qitish jarayonini samarali va qiziqarli qiladi. Yuqoridagi metodlar orqali eshitishida muammosi bo'lgan bolalar o'z bilimlarini yanada mustahkamlaydi, jamiyat bilan erkin muloqot qila oladi va kelajakda o'zlarini to'laqonli rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

XULOSA

Eshitishida muammolari bo'lgan bolalarni o'qitishda imo-ishora tilini qo'llash nafaqat kommunikatsion vosita sifatida, balki ularning ijtimoiy integratsiyasi, psixologik rivojlanishi va ijodiy qobiliyatlarini oshirish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, interfaol metodlar va ijtimoiy moslashuv mexanizmlarini qo'shish orqali imo-ishora tilining o'qitish samaradorligini oshirish mumkin.

Vizual hikoyalash (Storytelling) yondashuvi

G'oya: O'quvchilar imo-ishora tilini real hayotiy vaziyatlar orqali o'rganishlari uchun vizual hikoyalardan foydalanish.

Amaliy misol:

Komiks va grafik romanlar yordamida imo-ishora ifodalari tasvirlangan hikoyalar yaratish.

An'anaviy ertak va hikoyalarni imo-ishora tiliga moslashtirish va video formatda taqdim etish.

Virtual haqiqat (VR) texnologiyalari yordamida imo-ishora orqali hikoya yaratish mashg'ulotlarini o'tkazish.

Multimodal o'qitish usullari

G'oya: Bolalarning imo-ishora tilini yanada tez va samarali o'rganishi uchun turli sensorlar (ko'rish, eshitish, his qilish) orqali ma'lumot berish.

Amaliy misol:

Taktil o‘quv materiallari – maxsus shakldagi harflar va imo-ishoralarni sezish orqali o‘rganish.

Rangli imo-ishora kartalari – imo-ishoralarning ma’nosini kuchaytirish uchun vizual ko‘rsatkichlar.

Haptik texnologiyalar – qo‘llarga tebranish yoki boshqa teginish signallari orqali imo-ishora harakatlarini tushuntirish.

Musiq va ritimdan foydalanish

G‘oya: Eshitishida muammolari bo‘lgan bolalar imo-ishora tilini qo‘llash jarayonida ritm va harakatdan foydalanish orqali yaxshiroq eslab qolishlari mumkin.

Amaliy misol:

Imo-ishora tilida qo‘shiqlar yaratish va ularni qo‘l harakatlari bilan ifodalash.

Raq s va imo-ishora kombinatsiyalarini o‘quv jarayoniga kiritish.

Ritmik imo-ishora mashg‘ulotlari orqali tezkor muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Sun‘iy bar‘erlarsiz muhit yaratish

G‘oya: Eshitishida muammolari bo‘lgan bolalar uchun jamoat joylari, maktablar va oilaviy muhitda imo-ishora tilidan foydalanishni kengaytirish.

Amaliy misol:

Ota-onalar va aka-uka uchun imo-ishora kurslari tashkil qilish.

Maktablarda hamma o‘quvchilar imo-ishora tilining asoslarini o‘rganishi uchun maxsus darslar kiritish.

Avtomatlashtirilgan imo-ishora tarjimonlari (masalan, maxsus qurilmalar yoki smartfon ilovalari) yordamida muloqot imkoniyatlarini kengaytirish.

Jamoaviy imo-ishora mashg‘ulotlari

G‘oya: O‘quvchilarning imo-ishora tilini faol o‘rganishiga yordam berish uchun guruhli faoliyatlarni tashkil qilish.

Amaliy misol:

Teatr sahnalashtirish – imo-ishora tilida spektakllar yaratish.

Interaktiv munozaralar – turli mavzularda imo-ishora tilida bahs-munozaralar o‘tkazish.

Imo-ishora sport mashg‘ulotlari – imo-ishora yordamida sport qoidalarini tushuntirish va musobaqalar tashkil qilish.

Bu innovatsion yondashuvlar imo-ishora tilini o‘qitishda yangi samarali yo‘llarni ochadi. Eshitishida muammolari bo‘lgan bolalar faqat muloqot qilish bilan cheklanib qolmay, balki ijodiy, ijtimoiy va intellektual jihatdan ham rivojlanish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Yo'ldoshev A., Qayumova N. "Maxsus pedagogika asoslari" – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2019.
2. Mamatov U. "Nogiron bolalar ta'limi va reabilitatsiyasi" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. Xasanova D. "Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash metodikasi" – Toshkent: Ilm-Ziyo, 2020.
4. Qosimova M. "Imo-ishora tilini o'qitishning innovatsion usullari" – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022.